

kulturální studia

Důležitá instituce pro **kulturální studia**, CCCS (Centre for Contemporary Cultural Studies), vzniká v 60. letech 20. st. ve Velké Británii v Birminghamu. Jejími významnými představiteli byli Richard Hoggart, Raymond Williams a Stuart Hall.

Kulturální studia se odvrací od tradičních metod zkoumání kultury. Předchozí přístupy se dominantně koncentrovaly na axiologicky determinované zkoumání kultury, tzv. vysokou kulturu. Kulturální studia povýšila populární a masovou kulturu do centra akademického zájmu, aniž by snížila nároky na metody a výsledky vědecké práce. Rovněž odhalila důležitost masových médií pro analýzu sociálního a kulturního světa a snažila se zbavit studium kultury jeho elitistické orientace na vysokou kulturu.

Postupně dochází k rozkladu dominantních modelů či konceptů společnosti (srovnej postmoderna), kultury, morálky a vědění jako celku. Tradiční sociální a humanitní vědy se tak musely vzdát velké části svých ambicí (tzv. velké projekty, velké teorie, velká vyprávění, tj. metanarace). Kulturální studia také vytvářejí prostor pro prezentaci marginalizovaných kulturních perspektiv (kultury nejrůznějších menšin), tj. nepřijímají etablované diskursivní rozčlenění kulturního pole v moderní společnosti, čímž (komentář F. Johánka: k následujícímu konci věty bych dodal slůvka „snad“ či „doufejme“) přispívají k integraci multikulturní společnosti a k lepšímu mezikulturnímu dialogu a poznání.

Vzniká tak **interdisciplinární** obor, který se zajímá o popkulturu, konstrukci identity, gender, sexualitu, rasu, multikulturalismus, nacionalismus, globalizaci, přírodu, dominanci atd. Zahrnuje v sobě více **metodologických** východisek: sémiotický strukturalismus, poststrukturalismus, postmodernismus a postkolonialismus, komunikační model kultury ad.

Zpracováno na základě <http://katedra.upmedia.cz/studijni-programy/kulturalni-studia/>

Kulturální studia v kostce (video): [Stuart Hall - Race, Gender, Class in the Media](#)

kulturální studia

„Kulturální studia jsou výsledkem **obratu ke kultuře**, který provedly sociální a humanitní (ale i filologické) vědy v průběhu 2. poloviny 20. století. Kulturální studia **reflektují** nárůst masových médií, kulturních praktik a institucí v našich životech, expanzi kulturního průmyslu, vytvoření nových forem vizuální a digitální komunikace a reagují na klíčovou úlohu, kterou **dnes kultura plní jako prostředek ke stabilizaci národní, etnické a individuální identity v postindustriální společnosti.**

Kulturální studia vycházejí z poznání, že kultura je prostoupena mocí a napomáhá k vytváření asymetrie ve schopnostech individuů a sociálních skupin na sebeurčení a realizace vlastních potřeb. Pozornost je věnována způsobu utváření kulturních (symbolických) významů a jejich důsledkům, především mocenským aspektům kultury. Kulturní (symbolické) významy jsou totiž pojímány jako součást kulturního diskursu, který legitimizuje mocenské uspořádání společnosti a formuje utváření subjektivity, resp. individuální a sociální identity.“

Zdroj: <http://katedra.upmedia.cz/studijni-programy/kulturalni-studia/>

kulturální studia: kritika masových médií jako prostředku manipulace

Zajímavé je, že dle Jana Zálešáka „[k]ulturální studia přišla s kritikou masových médií jako prostředku manipulace a tím se dostala např. do opozice vůči Marshallu McLuhanovi, jehož přístup podle nich představoval jakýsi „mediální determinismus“.

(Jan Zálešák: *Rámce interpretace (K interpretaci obrazů v odborných diskurzích a ve výtvarné výchově)*, Dizertační práce, Katedra výtvarné výchovy, PdF MU 2007, s. 27,)

kulturální studia: kódování/dekódování

*„Celé odvětví výzkumu médií, zabývající se kódováním a dekováním mediálních sdělení, je úzce spojeno s mechanismem konstrukce významu a stojí pevně na základech sémiotiky. Touto cestou, která předpokládá aktivní participaci diváka na výkladu mediálních obsahů (koncept aktivního publika), se jako první na přelomu šedesátých a sedmdesátých let uplynulého století vydalo **Centrum pro současná kulturální studia** na Birminghamské univerzitě (tzv. Birminghamská škola), vedené **Stuartem Hallem**.“*

Model kódování/dekování (encoding/decoding) zpochybňuje názor, že sdělení, které bylo vysláno prostřednictvím masového média k publiku, je všemi jeho členy vyloženo stejně. Hall nabízí tento výklad: význam sdělení je do média „zakódován“ během své mediace. Publikum, které toto mediální sdělení přijme, ho „dekóduje“ podle vlastních schémat, kterým Hall říká interpretační rámce.

Proces dekování mediálních sdělení využívá podle Halla tři základních kódů, tedy typů čtení – preferovaného (nebo dominantního), opozičního a dohodnutého.“

(zdroj a více zde: Šmikmátor, Jan. Kódování/dekování. *Revue pro média*, RPM 10. Dostupné z <http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/kodovani-dekodovani.htm>)

kulturální studia: kódování/dekódování

„Hallův model kódování/dekódování tak přidal do debaty o moci médií kulturologické hledisko. Publikum není masa prefabrikovaných nádob připravených pojmout jakýkoli obsah, ale značně různorodý soubor jedinců, z nichž každý konzumuje média po svém a na základě své kulturní zkušenosti. Důležitou roli v diferenciaci dekódovaného sdělení hraje například rasa nebo gender příjemce. Mediální „kódovatelé“ musí tento fakt brát v potaz a možné mocenské a ideologické obsahy kódovat s přihlédnutím k aktivitě různých složek publika.“

(zdroj a více zde: Šmíkmátor, Jan. Kódování/dekódování. *Revue pro média*, RPM 10. Dostupné z <http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/kodovani-dekodovani.htm>)

znaky a kódy

„[k]omunikace pracuje se znaky a kódy.

Znaky jsou chápány jako artefakty nebo jednání, která se vztahují k čemusi jinému, než k sobě, tj. jsou to označující konstrukty.

Kódy jsou systémy, do kterých jsou znaky organizovány a ovlivňují, jak mohou být jednotlivé znaky k sobě vztahovány.“

(zdroj: Volek, Jaromír, *Vizuální prezentace k Úvodu do studia Teorie masové komunikace*)

Sémiologie a sémiotika

Jak vznikají spoje mezi fyzickým objektem a jeho reprezentací v našem myšlení?

Mimo řady **gnoseologických** teorií se na to pokoušel přijít švýcarský lingvista Ferdinand de Saussure (1857-1913) a americký filozof Charles Sanders Peirce (1839-1914). Oba paralelně vyvíjeli novou disciplínu se svými paradigmaty a vlastním jazykem.

Saussure ji pojmenoval jako sémiologii a Peirce jako sémiotiku.

Co to je sémiotika (sémiologie)?

„Za ten vůbec nejkratší úvod do sémiotiky lze považovat (upravenou) Jakobsonovu poznámku, že všechno je odkazem. Sémiotika [...] je vlastně pouze rozšířením a/nebo zkomplikováním tohoto tvrzení“.

(Gvoždiak: Základy sémiotiky, Olomouc: UPOL, 2014, s. 5)

Sémiotika (sémiologie) je v nejobecnějším vyjádření **nauka o znakových systémech**, či konkrétněji např. „obecná filozofická teorie znaků a symbolů zabývající se zvl. jejich funkcí (v přirozených i uměle vytvořených jazycích) a zahrnující syntaktiku, sémantiku a pragmatiku.“

(Slovník cizích slov,

<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/semiotika>)

„Sémiotika definuje svůj hlavní úkol jako zkoumání způsobů, jak rozumět světu. Zabývá se odhalováním mechanismů, které zakládají a umožňují orientaci ve světě, a tvrdí, že rozumění a schopnost orientace mají povahu zprostředkování.“

(Gvoždiak: Základy sémiotiky, Olomouc: UPOL, 2014, s. 23)

Sémiologie

zpracováno dle a více v: de Saussure, F.: *Kurs obecné lingvistiky*. Odeon 1989 (str. 95-103, 139-147).

Znak = kombinace pojmu a akustického obrazu

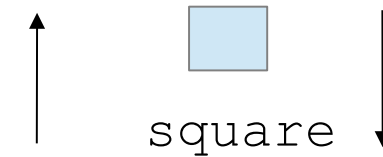
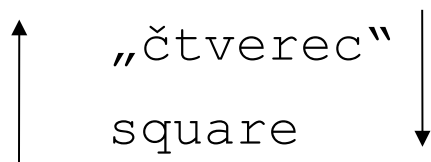
„Jazykový znak nesjednocuje věc a jméno, ale pojem a akustický obraz. Akustický obraz není materiální zvuk, něco čistě fyzického, ale psychický otisk tohoto zvuku, reprezentace, o které nám poskytují svědectví naše smysly; je smyslový, a nazveme-li ho tu a tam ‚materiálním‘, pak jen v tomto smyslu a v protikladu k druhému termínu této asociace, pojmu, jenž je obecně abstraktnější.“

Sémiologie

zpracováno dle a více v: de Saussure, F.: *Kurs obecné lingvistiky*. Odeon 1989 (str. 95-103, 139-147).

Znak = kombinace pojmu a akustického obrazu

Jazykový znak je psychická jednotka o dvou stranách:

Pojem = **označované**
akustický obraz = **označující**

Sémiologie: Principy jazykových znaků

1. Jazykový znak je arbitrární

2. Označující je svou povahou auditivní a probíhá pouze v čase (představuje určitý rozsah a tento rozsah je měřitelný v jediné dimenzi: tou je linie)

Další vybrané principy sémiologie

Znaky fungují nikoli díky své vnitřní hodnotě, ale díky své relativní pozici

Konkrétní příklad na systému písma:

a) znaky písma jsou arbitrární a mezi určitým písmenem a zvukem není žádný vztah

b) hodnota písmen je čistě negativní a diferenční, takže konkrétní člověk může psát určité písmeno v různých variantách:

k - k - K - K

c) hodnoty písma fungují jen skrze vzájemný protiklad uvnitř stanoveného systému, složeného z určitého počtu písmen

d) prostředek pro utváření znaku je zcela libovolný (barva písma, typ záznamu [tužka, dláto, klávesnice])

Sémiologie: Langue, parole, syntagma, paradigma

zdroj: Volek, J.: *Vizuální prezentace k Teorii masové komunikace*
KMSŽ FSS MU

Langue (jazyk = celé universum jazyka) a *parole* (promluva = konkrétní použití jazyka)

Pro entity v rovině *langue* používá Saussure označení *paradigma*, pro jevy v rovině *parole*, které jsou kombinací aspoň 2 elementárních znaků, používá označení *syntagma*.

Paradigmatická rovina proto bývá někdy nazývána jako *dispoziční univerzum*, syntagmatická rovina je pak *seskupení znaku v aktuálním použití*.

Sémiologie: Paradigma, syntagma

Všechny jednotky v jednom *paradigmatu* musí mít nějakou společnou charakteristiku a každá jednotka paradigmatu musí být odlišena od ostatních.

Syntagma je pak kombinací jednotlivých vybraných znaků z paradigmat.

Příklad: „Dám si jedno espresso.“

Paradigmatická rovina: možné alternativy slov *dám si* (*vezmu si, prosím o*) *jedno* (*dvě, tři*) *espresso/a* (*rum, absinth, latéčko*).

Syntagmatická rovina: konkrétní výběr – věta, např. „Dám si jedno espresso“./ „Vezmu si osm absinthů.“

Sémiotika: Znak vs. objekt – vymezení Charlese Sanderse Peirce

„Znak, či representamen, je něco, co pro někoho zastupuje něco v nějakém ohledu nebo nějaké úloze.“ (Gvoždiak: Základy sémiotiky, Olomouc: UPOL, 2014, s. 81)

Peirce vypracoval velmi obsáhlou teorii dělení znaků, znaky rozdělil celkem na 3 trichotomie. Nejznámější se stala jeho trichotomie z hlediska vztahu znaku a objektu, který zastupuje:

a) index zastupuje svůj objekt na základě nějakého skutečného či aktuálního vlivu objektu na znak (kouř je indexem ohně, vůně je indexem rozkvetlé louky)

b) ikón zastupuje svůj objekt na základě svých vlastních kvalit (fyzická podobnost, část celku – např. pasová fotografie je ikonou určité osoby)

c) symbol zastupuje svůj objekt na základě nějaké obecné ideje (např. pouze asociace, na základě dohody – zelená na semaforech)